

Usporedba kurikuluma Savezne Republike Njemačke i Republike Hrvatske

Markanović, Katica

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:783603>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-21**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

KATICA MARKANOVIĆ
DIPLOMSKI RAD

USPOREDBA KURIKULUMA SAVEZNE
REPUBLIKE NJEMAČKE I REPUBLIKE
HRVATSKE

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Zagreb

PREDMET:

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Katica Markanović

**TEMA DIPLOMSKOGA RADA: Usporedba kurikuluma
Savezne Republike Njemačke i Republike Hrvatske**

MENTOR: prof. dr. sc. Ivan Prskalo

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	2
SUMMARY.....	3
1. UVOD.....	4
1.1 Cilj istraživanja.....	4
1.2 Metodologija istraživanja.....	5
2. ŠKOLSKI SUSTAVI.....	5
2.1 Školski sustavi u Republici Hrvatskoj.....	5
2.1.1 Povijest školstva u Hrvatskoj.....	6
2.1.2 Suvremeni školski sustav u Hrvatskoj.....	7
2.2. Školski sustav Savezne Republike Njemačke.....	9
2.2.1 Povijest školstva na području Njemačke prije 1945.	9
2.2.2 Povijest školstva na području Njemačke nakon 1945.	12
2.2.3 Suvremeni školski sustav Savezne Republike Njemačke.....	14
3. KURIKULUM.....	17
3.1 Nacionalni okvirni kurikulum.....	18
3.2 Rahmenlehrplan.....	20
4. USPOREDBA KURIKULUMA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE I REPUBLICKE HRVATSKE.....	24
4.1 Usporedba kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture.....	24
4.1.1 Ciljevi kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture.....	25
4.1.2 Kompetencije kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture.	25
4.1.3 Satnica kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture.....	26
4.1.4 Nastavne cjeline kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture.....	27
ZAKLJUČAK.....	30
LITERATURA.....	32
Kratka biografska bilješka.....	36
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	37

SAŽETAK

Ovaj rad donosi analizu sadržaja i komparativnu analizu kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture za Republiku Hrvatsku i Saveznu Republiku Njemačku. Analize su se orijentirale na ciljeve, sadržaje i učeničke kompetencije kurikuluma te tjedni i godišnji broj sati nastavnog predmeta tjelesne i zdravstvene kulture. Cilj rada je usporediti kurikulume Republike Hrvatske i Savezne Republike Njemačke u primarnom obrazovanju. Zbog razlike u sustavima analize se koncentriraju samo na prva četiri razreda obaveznog obrazovanja. Rezultati analiza pokazuju kako se kurikulumi ne razlikuju pretjerano u propisanim ciljevima i kompetencijama, međutim tjedni i godišnji broj sati te programi koji se izvode na nastavi tjelesne i zdravstvene kulture su poprilično različiti. Obje zemlje imaju slične ciljeve poput usvajanje znanja, stjecanje vještina i navika te razvijanja pozitivnoga stava prema tjelesnoj aktivnosti i zdravomu načinu življenja. Kod kompetencija obje zemlje imaju naglasak na usvajanju motoričkih znanja, razvijanju svijesti o pozitivnom utjecaju tjelesne aktivnosti na zdravlje, razvoju higijenskih navika te stvaranju navike vježbanja. Iz rezultata je također vidljivo da se u Hrvatskoj smanjuje satnica nastave tjelesne i zdravstvene kulture, dok u Njemačkoj ona ostaje ista. Iako rezultati na tjednoj razini pokazuju istu satnicu u prva tri razreda, na godišnjoj razini se ona poprilično razlikuje zbog dužeg trajanja nastavne godine u Njemačkoj. Analize sadržaja tjelesne i zdravstvene kulture prikazuju kako se oni poprilično razlikuju u ove dvije države. U kurikulum tjelesne i zdravstvene kulture za Hrvatsku nedostaju sadržaji poput fitnesa, plivanja, borilačkih vještina, rolanja, vožnje i klizanja, koji bitno doprinose stvaranju navike redovnog bavljenja tjelesnom aktivnosti te utječu na motivaciju učenika.

Ključne riječi: kurikulum, školski sustavi, tjelesna i zdravstvena kultura, ciljevi, kompetencije, nastavni sadržaji, tjedni i godišnji broj sati, Hrvatska, Njemačka

SUMMARY

This paper presents the content analysis and the comparative analysis of the Physical Education (Sport) Curriculum in the Republic of Croatia and the Federal Republic of Germany. The both analysis focus on the curriculum goals, curriculum content and the pupils' competences as well as the weekly and the yearly number of Physical Education lessons. The aim of the paper is to contrast the Curriculum of the Republic of Croatia and the Curriculum of the Federal Republic of Germany in the field of the primary education. Because of the difference between the systems these analysis focus only on the first fourth grades of the primary education. The results of the analysis show that they do not differ largely in the terms of the goals and the competences, but the difference in the number of weekly and yearly Physical Education lessons and the programs introduced in the lessons is relatively significant. The both countries share the similiar goals such as knowledge acquisition, skills and habits acquiring and the developing of the positive attitude towards physical activities and healthy lifestyle. Rearding the competences, the both countries focus on the acquisition of the motor skills, the developing of the positive influence of the Physical Education on the health, as well as the developing of the hygiene habits and the exercrise habits. The analysis show that the number of Physical Education lessons in Croatia is decreasing, while in Germany it remains the same. Although the results on the weekly basis show the same number of the lessons in the first third grades, on the yearly basis it differs significantly because of the longer school year in Germany. The analysis of the content of the Physical Education reavel that they significantly differ in these two countries. In the curriculum of the Physical Education of Croatia are not included the activities such as fitness, swimming, rollerblading, bicycling and ice skating, which effects the habits acqusition of the regular sport activities and the motivation of the pupils.

Key words: curriculum, school systems, Physical Education, goals, competences, syllabus, the number of the weekly and yearly lessons, Croatia, Germany

1. UVOD

Već se 20-ih godina 19. stoljeća u SAD-u javljaju prve znanstvene analize kurikuluma. Razvoj kurikuluma i njegova interpretacija prošli su kroz različite faze od određenja kurikuluma kao nastavnog programa (pri čemu se posebno naglašavalo programiranje sadržaja obrazovanja) preko njegovog proširenja na planirane i neplanirane procese učenja i poučavanja pa sve do ostvarenja, ishoda i učinka kurikuluma. Ova zadnja faza se na području Europe počinje odvijati krajem 80-ih godina te traje sve do danas (Baranović, 2007).

Za našu usporedbu i analizu odlučili smo se na nastavne kurikulume tjelesne i zdravstvene kulture Savezne Republike Njemačke i Republike Hrvatske. S obzirom na različitosti školskih sustava u odabranim zemljama, čiji prikaz i povijesni razvoj možete pročitati već u sljedećem poglavlju, odlučili smo se koncentrirati na prva četiri razreda obaveznog školovanja. Tjelesna i zdravstvena kultura je odabrana jer pripada obaveznim predmetima u obje države.

U nastavku ćemo se pozabaviti pojmom „curriculum“ i njegovim značenjem te okvirnim kurikulumima obiju država koje će se koristiti prilikom analize. Dotaknut ćemo se oba dokumenta koja koristimo u analizama te pogledati njihovu strukturu s posebnim naglaskom na dio koji se tiče nastave tjelesne i zdravstvene kulture.

Nastava i kurikulum tjelesne i zdravstvene kulture ima značajnu ulogu u stvaranju pozitivnih poticaja za daljnju tjelesnu aktivnost. Brojna istraživanja, koja su provedena na tu temu, upućuju na to kako je nastava tjelesne i zdravstvene kulture ključna u prevenciji različitih bolesti i zdravstvenih rizika te da ima pozitivan utjecaj na razvoj pojedinca i njegovu kvalitetu života (Ružić, Badrić i Prskalo, 2008).

1.1 Cilj istraživanja

Cilj ovog rada je prikazati rezultate analiza odnosno razlike i sličnosti u strukturi kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture te njihovim osnovnim komponentama: cilju, kompetencijama, sadržaju nastave te broju tjednih i godišnjih sati.

1.2 Metodologija istraživanja

U skladu s postavljenim ciljem istraživanja pregledana je literatura pomoću koje se stekao uvid u školske sustave i kurikulume tjelesne i zdravstvene kulture za odabrane zemlje. Ono što treba naglasiti kako se u odnosu na Republiku Hrvatsku u Saveznoj Republici Njemačkoj koristi samo drugačiji naziv za isti predmet (Hrvatska: tjelesna i zdravstvena kultura, Njemačka: Sport).

Prilikom izrade ovog istraživanja odlučili smo se koristiti metodom analize sadržaja i komparativnom metodom. Metodom analizom ćemo pokušati odrediti glavne teme i bitne kategorije odabranih kurikuluma, a komparativnom metodom ćemo proučavati odnose, sličnosti i razlike između tih glavnih tema i bitnih kategorija (Prskalo i Mejovšek, 2016).

2. ŠKOLSKI SUSTAVI

Pod nazivom školski sustav smatraju se sve školske ustanove u državi. Školski sustav obuhvaća osnovno obrazovanje (*primarno*), koje je najčešće obavezno, srednje obrazovanje (*sekundarno*), koje se najčešće dijeli na gimnazije i različite strukovne škole te visoko obrazovanje (*tercijarno*), koje se odnosi na više i visoke škole te fakultete. Pod školskim sustavom se često ubrajaju i poslijediplomski doktorski studiji koje organiziraju fakulteti (Ravlić, 2008). S obzirom na cilj i temu ovog rada mi ćemo se koncentrirati na osnovnoškolski sustav obrazovanja u Hrvatskoj i Njemačkoj te na njihov razvoj kroz povijest.

2.1 Školski sustavi u Republici Hrvatskoj

Obrazovanje u Republici Hrvatskoj je danas temeljno ljudsko pravo. Međutim nije to uvijek bilo tako. Moralo se donijeti puno odluka i napraviti puno promjena kako bismo mi danas imali priliku i pravo na obrazovanje. Što se sve događalo i kako se obavezno školstvo mijenjalo kroz povijest slijedi u nastavku (Hrvatski obrazovni sustav, 2016).

2.1.1 Povijest školstva u Hrvatskoj

Počeci školstva u Hrvatskoj se vežu uz crkve i svećenike od 10. stoljeća pa sve do 18. stoljeća. Djecu su u to vrijeme podučavali župnici, kapelani i orguljaši, a nastava se održavala u župnom dvoru ili privatnim kućama. Podučavalo ih se čitati, pisati, računati i vjeronauk. Osim tih crkvenih škola postojale su i one koje su osnivala vlastelinstva, općine te seljaci pod vodstvom župnika. U to vrijeme pohađanje škole nije bilo obavezno. Sve do carice Marije Terezije koja uvodi velike reforme (Iz povijesti školstva u Hrvatskoj, 2001).

1767. godine Marija Terezija traži od Kraljevskog vijeća Hrvatske i Slavonije te posebno od vlastele i biskupa da pruže bolji odgoj i učenje djeci. Nekoliko godina poslije zahtjeva da svećenstvo i gospoda počnu sami osnivati škole, a sve to kulminira 1774. godine naredbom o „Općem školskom redu“. Taj dokument je predviđao otvaranje trivijalnih, glavnih i normalnih škola te obavezno školovanje za djecu od 7. do 12. godine. U normalnim i glavnim školama se išlo u 4 razreda koji su se dijelili na 2 godišta, a u njima su se učila temeljna znanja iz vjeronauka, biblijske povijesti, čitanja i pisanja na njemačkom jeziku, računanja te poštivanje i gospodarstvo. Djevojčice su išle u zasebne škole, u posebne zgrade, te su uz već navedene predmete još učile o ručnom radu i kućanstvu. Djeca koja nisu mogla dolaziti u takve škole su išla u nedjeljne škole gdje ih se pripremalo za gospodarenjem svojim domaćinstvom (Kancijan, 2009).

U isto vrijeme se, zbog nedostatka učiteljskog kadra, organiziraju prvi tečajevi za obrazovanje učitelja u Bjelovaru, Petrinji i Karlovcu te se 1849. u Zagrebu otvara prva javna državna učiteljska škola (Obrazovni sustav, 2018.). Prva veća promjena u školovanju se događa tek 1874. godine kada Hrvatski sabor donosi prvi hrvatski školski zakon "Zakon o ustroju pučkih škola i preparandije za pučko učiteljstvo u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.". U njemu se uvodi hrvatski kao nastavni jezik umjesto njemačkog koji je bio do tada (Iz povijesti školstva u Hrvatskoj, 2001).

Nakon Prvog svjetskog rata zakoni i propisi vezani za obrazovanje se donose jako sporo. Osnovna škola traje 4 razreda nakon čega učenik ima mogućnost upisati se u prvi razred više narodne škole, građanske škole ili niže srednje škole, a s 14

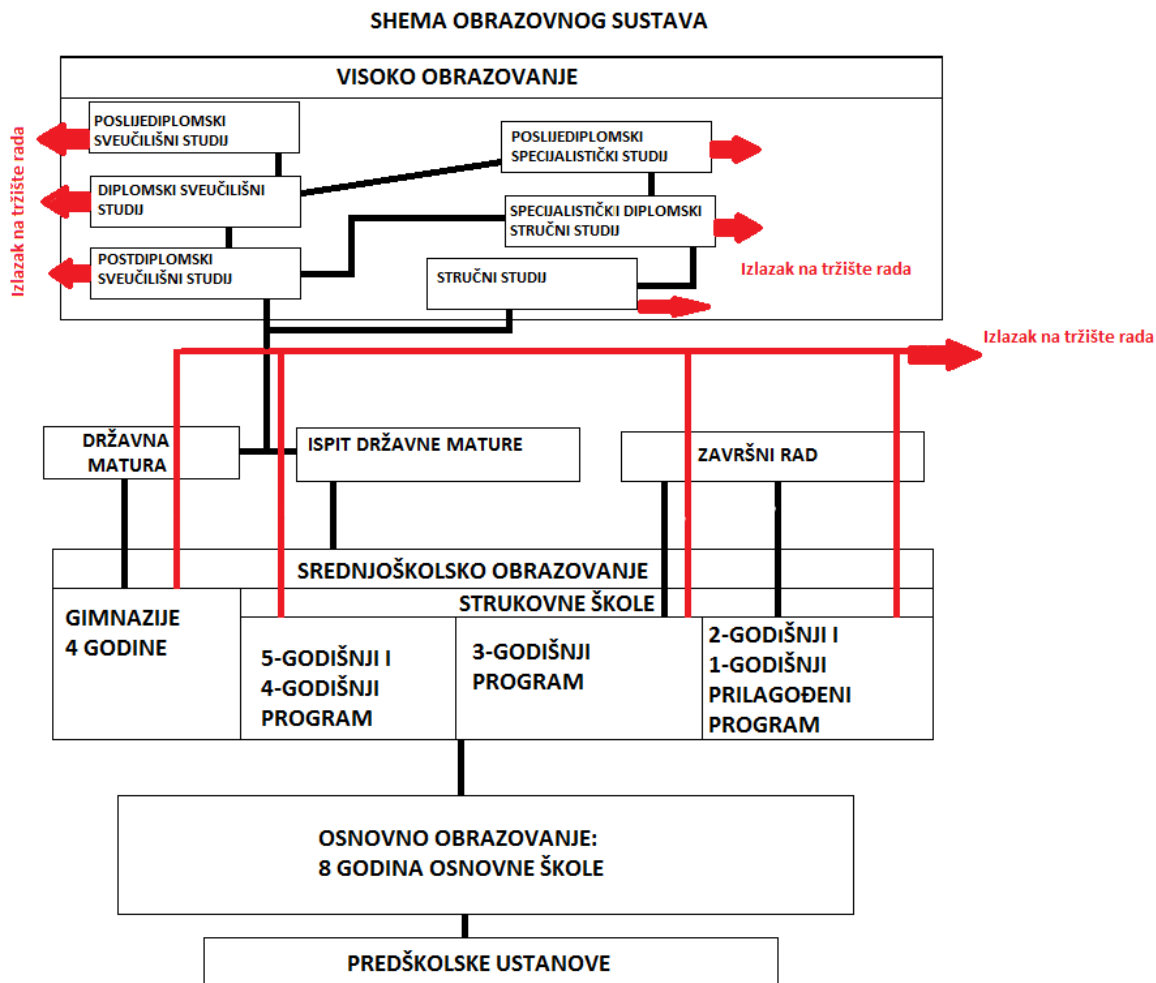
godina može ići u zanat. Škola je bila obavezna samo za prva četiri razreda osnovne škole. Učitelji koji rade u tim školama su završili dvogodišnje, četverogodišnje, a od 1929. i petogodišnje učiteljske škole. Tek se poslije 1960. godine prešlo na obrazovanje učitelja na pedagoškim akademijama. Nakon Drugog svjetskog rata se uvodi obavezno sedmogodišnje školovanje, a poslije 1958. dolazimo do današnjeg osmogodišnjeg osnovnoškolskog obrazovanja za svu djecu od 7. do 15. godine (Iz povijesti školstva u Hrvatskoj, 2001).

Reforma cjelokupnog školstva se dogodila 1974. godine kada se u osnovnoj školi uvode različiti oblici nastave (redovna, produžna, dopunska, dodatna, izborna, fakultativna i drugo), slobodne aktivnosti učenika, učeničke organizacije i učenička društva. Osnovne škole se organiziraju u samostalne osnovne škole (učenici od I. do VIII. razreda), centralne (matične) osnovne škole (od I. - VIII. razreda koje obuhvaćaju i manje razvijene područne škole) te područne škole i male škole (najčešće od I.- IV. razreda, dok stariji učenici pohađaju nastavu u centralnoj školi). Takva podjela ostala je sve do danas (Iz povijesti školstva u Hrvatskoj, 2001).

2.1.2 Suvremeni školski sustav u Hrvatskoj

Sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj (Slika 1) danas započinje u predškolama, odnosno u dječjim vrtićima i drugim ustanovama koje provode predškolski program. Dječji vrtići imaju cjelodnevne ili kraće programe odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi koji traju sve dok dijete ne krene u školu (Obrazovni sustav, 2018).

Primarno obrazovanje je obavezno za svu djecu i traje od 6. do 15. godine života (najčešće 8 godina). Ako učenik ima višestruke poteškoće u razvoju onda do 21. godine života. U osnovnoj školi se izvode redovni i posebni programi kroz koje učenik stječe znanja i sposobnosti za nastavak obrazovanja. Svi koji su stariji od 15 godina, a nemaju završenu školu mogu pohađati sustav osnovnog obrazovanja za odrasle (Hrvatski obrazovni sustav, 2016).

Slika 1. Shematski prikaz obrazovnog sustava Republike Hrvatske, Izvor: <http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1>

Republika Hrvatska nudi mogućnost paralelnog osnovnog umjetničkog obrazovanja, koje može biti glazbeno i plesno. Pravo na upis u prvi razred takvog obrazovanja imaju sva djeca koja imaju od 7 do 9 godina i zadovoljila su sve kriterije kurikuluma umjetničkog obrazovanja. Osnovno glazbeno obrazovanje traje šest godina, a osnovno plesno obrazovanje četiri godine. Ovisno o razini napredovanja u stjecanju znanja, razvoju vještina i sposobnosti, učenici mogu završiti umjetničko obrazovanje i u kraćem vremenskom roku (Hrvatski obrazovni sustav, 2016).

Kada učenici završe osnovnu školu nudi im se mogućnost daljnjeg školovanja u neobaveznim srednjim školama (*sekundarno obrazovanje*) koje može trajati između 3 i 5 godina ovisno o vrsti škole koja se odabere (gimnazija, strukovna ili

umjetnička). Po završetku srednjih škola učenicima se nudi mogućnost rada ili daljnjeg obrazovanja. Ako su učenici pohađali strukovne škole s trogodišnjim programom, imaju mogućnost zapošljavanja ili stjecanja više razine kvalifikacija nastavljajući obrazovanje uz uvjet polaganja dopunskih ili razlikovnih ispita i ostalih uvjeta visokoškolskih ustanova. Završetkom četverogodišnjih ili petogodišnjih strukovnih programa učenici nakon obrane završnog rada mogu krenuti s radom ili nastaviti obrazovanje, ali moraju položiti ispit državne mature. Nastavak obrazovanja znači pohađanje visoke ili više škole te fakulteta (Hrvatski obrazovni sustav, 2016).

Kao što možemo vidjeti školstvo i školski sustav se kroz povijest dosta promijenio. Najveća promjena je bila uvođenje obaveznog školovanja koje je bila velika prekretnica kako za samo obrazovanje tako i za znanost i gospodarstvo. Međutim školski sustav Republike Hrvatske se značajno razlikuje od sustava Savezne Republike Njemačke. U čemu točno vidjet ćete u nastavku.

2.2 Školski sustav Savezne Republike Njemačke

Sustav obrazovanja u Njemačkoj se odvija na pet razina koje obuhvaćaju primarnu, sekundarnu I i sekundarnu II, tercijarnu i kvartarnu razinu. To uključuje kontinuirano obrazovanje, kao što je strukovno obrazovanje ili obrazovanje odraslih. Međutim kako se taj sustav razvijao kroz povijest i kako je to utjecalo na suvremeni školski sustav doznat ćemo u nastavku (Jacobi, 2013).

2.2.1 Povijest školstva na području Njemačke prije 1945.

Počeci njemačkog obrazovnog sustava se javljaju već u ranom srednjem vijeku. Crkva je mnogo stoljeća bila zaslužna za obrazovanje ljudi. Nastava se obično održavala u katedralama, crkvama i sjemeništima te u tadašnjim gimnazijama koju su mogli pohađati samo sinovi aristokrata ili članova gornjeg građanskog sloja. U to vrijeme su postojala dva oblika obrazovanja: teološki i viteški. Tek se od oko 1100. godine nadalje javlja obuka za određeni zanat kod majstora, čime je započelo strukovno obrazovanje. Međutim, većinu dječaka poučavali su kod kuće samo njihovi roditelji (Lundgreen, 1980).

Tek s reformacijom kreće širi razvoj općeg obrazovnog sustava. Tako su u gradovima pored većih katedrala i samostana pojavljuju različite škole poput opće škole, škole za poučavanje pisanja, privatne škole za građane kao i škole koje su prenosile trgovačka znanja. U to vrijeme se pojavljuju i posebne viteške škole, preteče kasnije razvijenoj srednjoj školi (Lundgreen, 1980).

Do 17. stoljeća je obrazovanje postojalo samo za malu povlaštenu manjinu. Tek se tijekom reformacije od strane knezova, koji su stekli političku moć kroz povezivanje prijestolja i oltara, postupno uvodi obvezno obrazovanje i izdaju školski propisi. Djecu su i dalje mogli poučavati privatni učitelji u njihovom vlastitom domu, međutim oni koji si to ne mogu priuštiti sada su morali poslati svoje dijete u školu. To je značilo da i djeca „običnih“ ljudi imaju priliku učiti čitanje, pisanje i računanje u takozvanim "osnovnim školama", pri čemu je u pravilu naplaćena školska naknada. Kako bi se djeca iz siromašnijeg sloja oslobodila plaćanja, na nekim su mjestima sakupljena crkvena sredstva ili su se koristili komunalni prihodi od kamata. Unatoč tome krajem 18. stoljeća stopa upisa u osnovne škole je i dalje bila ispod 50 posto u većini njemačkih zemalja (Edelstein i Veith, 2017a).

Tek je od 18. stoljeća sve više djece počelo pohađati škole. Osnovno školovanje djevojčica također postaje sve važnije. Najvažniji korak u tom razvoju bio je uvođenje obveznog obrazovanja zakonom za cijelu Prusku u općim školskim propisima 1763. godine. Uvođenje obveznog obrazovanja i regulirana minimalna razina obrazovanje za sve su u 18. i 19. stoljeća bili od presudne važnosti za stvaranje nacionalnog identiteta i za nastajanje države (Becker, 2014).

Između 1870. i Prvog svjetskog rata država je zamijenila crkvu kao glavnog pružatelja obrazovnih usluga. Zbog toga dolazi do sukoba oko vrijednosti i uvjerenja, koji utječu na način na koji država preuzima kontrolu nad obrazovnim sustavom. Shvaćanje da obrazovanje ne utječe samo na identitete i vrijednosti novih generacija, nego i na političke i ekonomske prilike članova društva potaknulo je političke rasprave o obrazovanju. Reforme obrazovnog sustava poticale su sve veće sukobe među staležima jer je uvođenje obveznog školovanja otvorilo pristup obrazovanju za djecu iz svih slojeva života (Becker, 2014). Zbog toga početkom 19. stoljeća

društvene i političke promjene stavljaju školu u fokus države. Isprva se organizira dvodijelni školski sustav u kojem postoje jednostavne opće srednje škole za sve i gimnazije za plemstvo (Edelstein i Veith, 2017a).

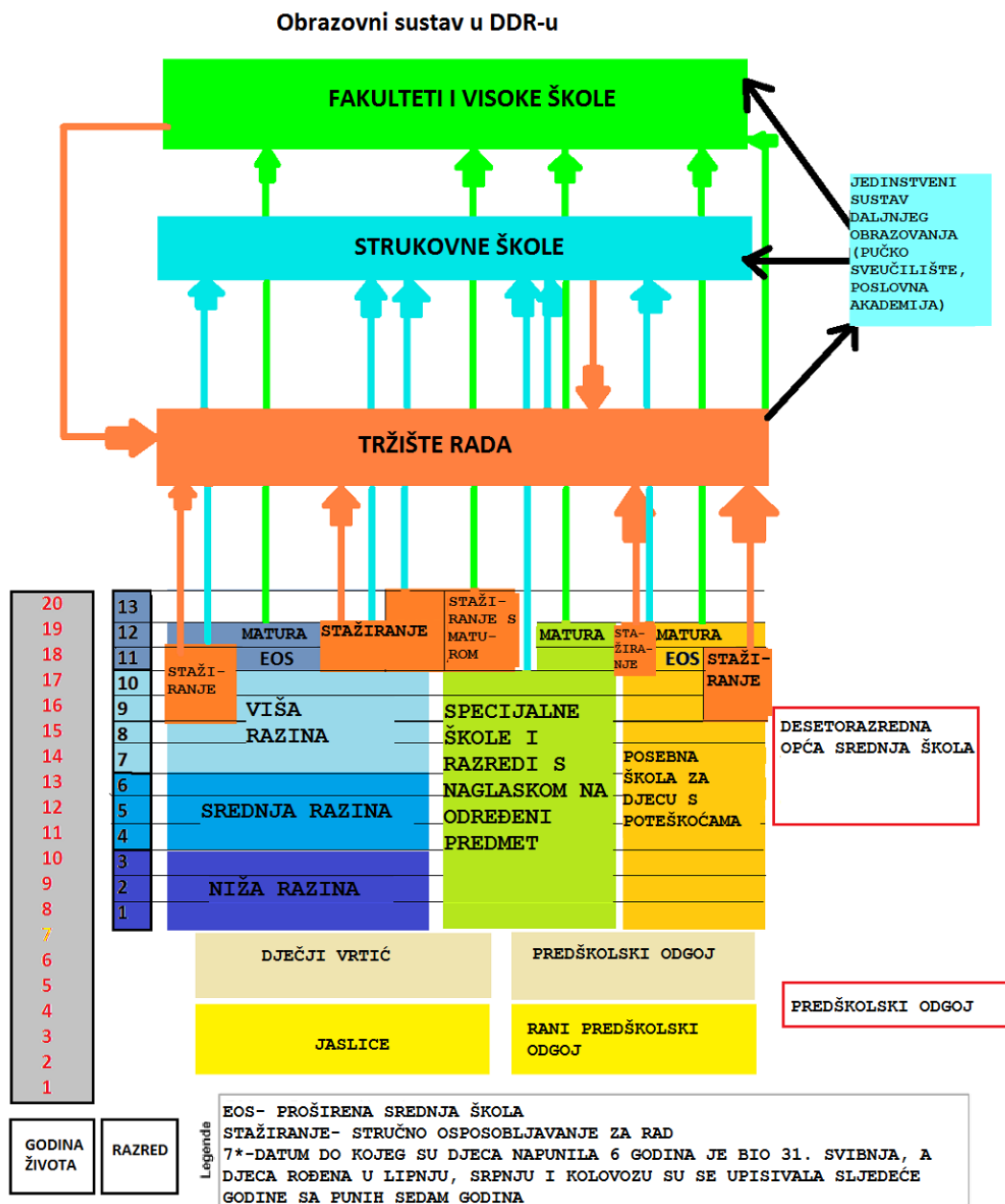
Nakon Prvog svjetskog rata nastaje takozvana Weimarska Republika, koja 1920. godine donosi zakon pod nazivom „Weimarer Schulkompromiss“ u kojem se po prvi puta u njemačkoj povijesti donosi osnovna škola za svu djecu. Međutim škola je trebala trajati samo četiri godine, a zatim su učenici trebali ponovno biti podijeljene u različite vrste škola koje su se razlikovale prema jednostavnom, srednjem i visokom obrazovanju. O tome, koju će od ovih škola posjetiti dijete, trebalo se odlučiti isključivo putem interesa i sklonosti, koju je dijete pokazalo u osnovnoj školi, a ne ekonomskom i društvenom položaju ili religiji njegovih roditelja. Kao zajednički temelj srednjoškolskog obrazovanja, osnovne škole trebale bi biti i mjesto susreta za različite društvene slojeve, čime bi se pomoglo smanjiti oštre podjele društvenih slojeva koje oblikuju društvo. U društvu visoke nezaposlenosti, napetosti i kontinuiranom autoritarnom školskom kulturom, to je bio težak pothvat (Edelstein i Veith, 2017b).

Zbog toga dolazi do razvoja opće srednje škole, strukovne škole i gimnazije. Otvaranjem srednjih škola za šire pučanstvo značilo je završetak opće srednje škole kao institucije za sve i gimnazije kao institucije za plemstvo. To je konačno utemeljilo trostruki školski sustav koji je već bio stvoren u 19. stoljeću, što je u suštini odgovaralo interesima političkog, ekonomskog i društvenog statusa tročlanog društva. „Pučku“ srednju školu (Volksschule) su pohađali "obični ljudi", koji su se pripremali za djelatnosti u poljoprivredi i industriji, a građansku srednju školu (Realschule) srednji građanski sloj, koji je dobivao obuku za aktivnosti na području privatne uprave i vojske. Gimnazija je glasila kao obrazovna ustanova rezervirana za gornji sloj i posebno obrazovan srednji sloj, koji je nakon nje preuzimao vodeće položaje u politici i poslovanju (Becker, 2014.). Novi predmeti, koji su se uvodili u srednjim školama, su "građanski odgoj" i "poslovanje", koji su trebali ojačati demokratske stavove adolescenata, a time i socijalnu koheziju u mladoj demokraciji (Edelstein i Veith, 2017b).

2.2.2 Povijest školstva na području Njemačke nakon 1945.

Nakon Drugog svjetskog rata Njemačka je bila podijeljena na **Istočnu** i **Zapadnu Njemačku**. Trodijelni školski sustav Weimarske Republike je obnovljen u **Zapadnoj Njemačkoj**, a zatim je u sljedećim godinama čak doživio i postupne promjene. Odgovorni za obrazovanje su savezne države koje se od 1949. godine sastaju na Stalnoj konferenciji ministara kulture, koja kod određenih tema osigurava nužan stupanj zajedničkih obilježja. U pedesetim i šezdesetim godinama uslijedilo je nekoliko sporazuma, koji su bili početak jedinstvenog njemačkog školskog sustava. Hamburškim sporazum iz 1964. godine postavljen je zajednički okvir kroz uvođenje naziva „*Hauptschule*“ umjesto „*Volksschule*“ (Becker, 2014). Tako je engleski postao obvezan strani jezik posvuda, a nazivi škola su svugdje bili jednaki: osnovna škola (umjesto pučke škole), srednja škola (*Realschule*), strukovna škola (*Hauptschule*) i gimnazija. Prve reforme uslijedile su početkom 1970-ih: osnovane su prve opće škole, a 1973. godine donesen je prvi sveobuhvatni obrazovni plan za sve zemlje Zapadne Njemačke. Nedostatak sredstava zaustavio je mnoge reformske napore u osamdesetim godinama (Delvaux de Fenffe i Frietsch, 2018).

U **Istočnoj Njemačkoj** je država imala monopol nad obrazovanjem. Obrazovni sustav je bio strogo reguliran, centralistički orijentiran i temeljen na ideološkoj osnovi marksizma-lenjinizma. Za razliku od Zapadne Njemačke, Istočna Njemačka je obrazovni sustav dva puta reformirala. Godine 1959. Zakonom o socijalističkom razvoju školskog sustava uvedena je desetgodišnja opća škola kao jedinstvena vrsta škole za sve učenike (Becker, 2014). Cjelodnevna skrb u produženom boravku omogućila je majkama da rade. Temeljna misao obrazovanja je pri tome bila edukacija za socijalističku osobnost. To znači praćenje socijalističke linije vjernosti među učiteljima, učenicima i studentima u školama, na fakultetima i sveučilištima nadzirala je politička stranka na vlasti i Ministarstvo državne sigurnosti. Država je utjecala i određivala tko uopće može studirati i gdje će raditi nakon završetka studija. Odredbe Zakona o jedinstvenom socijalističkom obrazovnom sustavu iz 1965. godine odredile su školski sustav DDR-a do kraja (Becker, 2014).

Slika 2. Shematski prikaz obrazovnog sustava DDR-a, Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:DDR_bildungssystem.png

U Istočnoj Njemačkoj je priprema za školu bila obavezna. Pohađale su se predškolske ustanove koje su se nalazile u sklopu vrtića. Dječji vrtići bili su dostupni svima. U dobi od šest do sedam godina, djeca su došla u glavnu školu koja je bila dio *Polytechnische Oberschule*, koja je imala 10 razreda. Sadržaj učenja bio je čvrsto organiziran, a nastavni planovi i udžbenici su bili uniformirani diljem zemlje. Nakon četiri razreda osnovnog stupnja, počevši od 5. razreda, započeli su stručni predmeti – plus ruski, zemljopis, povijest i biologija. Od 6. razreda krenule je nastava fizike, a u

7. razredu su dodani kemiji, građanski odgoj, uvod u socijalističku produkciju i tehnički crtež. Osim toga, učenici su radili u tvrtkama unutar nastave tehnologije i proizvodnje za što su dobivali i ocjene. U 10. razredu učenici su dobili i jedan sat astronomije. Nije postojala prevelika razlika u predmetima koji se slušaju. Samo je od 7. razreda ponuđen drugi strani jezik (engleski ili francuski) kao obvezni izborni predmet. Ruski kao prvi strani jezik je bio obavezan i obično se učio od 5. razreda, u ruskim odjelima od 3. razreda. Na kraju 10. razreda učenici su morali polagati završni ispit. U izuzetnim slučajevima, učenici su mogli napustiti školu nakon samo osam godina. Nastava se obično odvijala od ponedjeljka do subote, a ocijene su se dobivale za ponašanje, suradnju, red i marljivost od prvog razreda (Schule in der DDR war besser, 2004).

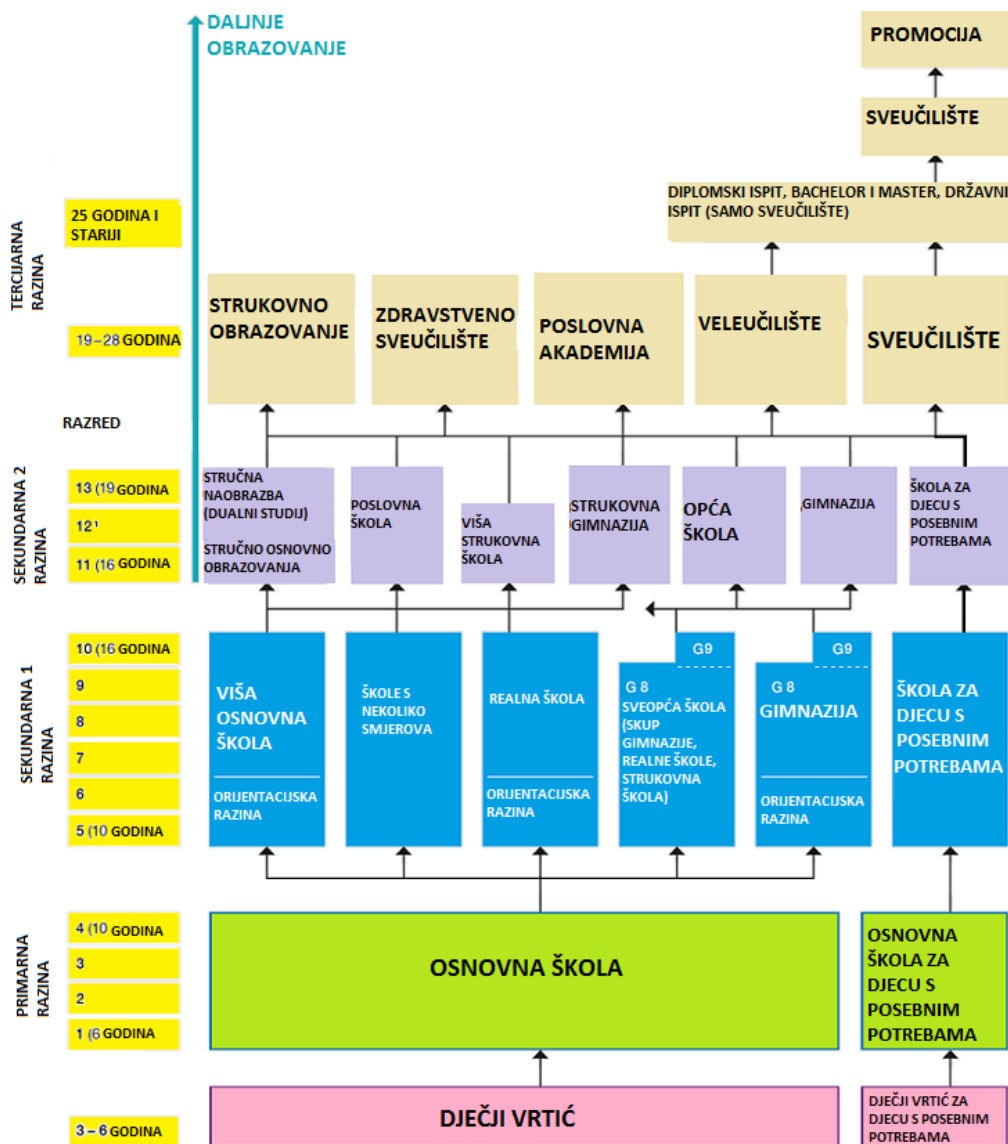
Nakon ponovnog ujedinjenja 1990-ih, zapadnonjemačke su strukture u početku prenesene u obrazovni sustav novih pokrajina uz manje izmjene. No, krajem 1990-ih, zbog međunarodnog natjecanja, hitnih zahtjeva gospodarstva i očite razlike između očekivanja i stvarnosti obrazovnog sustava dolazi do rasprava o moderniziranju njemačkog obrazovnog sustava i povremenih reformi, čiji opseg i posljedice još nisu predvidljive (Becker, 2014).

2.2.3 Suvremeni školski sustav Savezne Republike Njemačke

Suvremeni sustav obrazovanja Njemačke do sada nije uključivao predškolski odgoj, međutim neke pokrajine su takav zakon već promijenile. Zbog toga se obrazovanje nakon predškole nastavlja u obaveznoj osnovnoj školi. S obzirom na politički ustroj Savezne Republike Njemačke odgovornost za sustav škola i visokog obrazovanja imaju pokrajine. Znači da pokrajine mogu dijelove obrazovnog sustava dizajnirati i nazivati drugačije, međutim sustav obrazovanja mora slijediti nacionalni okvir i zajedničke obrazovne standarde (Universität GH Essen, 2000).

Obvezno obrazovanje u Njemačkoj obično počinje kada dijete navrší šest godina. Tada su sva djeca prema zakonu dužna pohađati školu. U iznimnim slučajevima dijete školske dobi može dobiti odgodu na jednu godinu, ako se ustanovi da nije bilo "prikladno za školu" tijekom školskog liječničkog pregleda. Obvezno pohađanje škole traje do 18. godine i sastoji se od dva dijela: obvezno obrazovanje

obuhvaća devet (u nekim saveznim državama i deset) godina. Nakon toga, oni koji ne pohađaju opće ili strukovno obrazovanje, na srednjoškolskoj razini 2. (*Sekundarbereich II*) moraju sudjelovati u obveznom radu koje obično završava krajem stručnog usavršavanja (Edelstein, 2013).

Slika 3. Suvremeni školski sustav Savezne Republike Njemačke, Izvor: <http://www.bpb.de/nachschlagen/datenreport-2016/225424/bildungsbeteiligung-bildungsniveau-und-bildungsbudget>

U Njemačkoj imamo različite vrste škola i nešto drugačiji školski sustav nego u Hrvatskoj (Slika 3). Djeca započinju svoj obrazovni put odlaskom u nižu osnovnu školu (*Grundschule*) koja traje 4 razreda, a u nekim pokrajinama i 6. Postoji više

vrsta škola za daljnje školovanje te stoga osnovne škole sugeriraju djeci koju školu trebaju pohađati (Goethe Institut, 2018).

Postoji *Hauptschule* (viša osnovna škola) koju pohađaju učenici od 5. do 9. razreda. U toj školi se nakon 6. ili 7. razreda učenici mogu upisati u četverogodišnju ili trogodišnju srednju školu, a nakon 9. razreda u dvogodišnju ekonomsku školu, takozvanu *Wirtschaftsschule*. Nakon 7. razreda učenici imaju mogućnost obilaska ustanova kako bi što bolje upoznali svoje buduće zanimanje. U zadnja dva razreda školovanja učenici odlaze na Zavod za zapošljavanje kako bi ih se testiralo i vidjelo koji posao im odgovara. *Hauptschule* završava 9. razredom „uspješnim završetkom osnovne škole“ ili položenim posebnim ispitom „kvalificirajući završetak osnovne škole“ (Referat für Bildung und Sport München, 2015). Postoji mogućnost pohađanja i 10. razreda tzv. „razreda za stjecanje završetka srednjeg stupnja“. Završetkom ove škole učenici dobivaju svjedodžbu s kojom se mogu upisati u strukovnu školu (IntegralEdu.hr, 2018).

Realschule (realna škola) traje od 5. do 10. razreda te se u njoj kombinira teoretsko i praktično obrazovanje (IntegralEdu.hr, 2018). Po završetku se stječe srednji stupanj obrazovanja nakon kojeg se učenici mogu dalje strukovno obrazovati ili upisati u dvogodišnju višu strukovnu školu (*Fachoberschule*) nakon koje mogu upisati visoku školu primijenjenih znanosti (*Hochschule für angewandte Wissenschaft*). U slučaju da učenik postigne dobar uspjeh postoji mogućnost pohađanja trećeg razreda strukovne škole nakon kojeg može upisati studij na visokoj školi ili na sveučilištu. Ako učenik nakon završenog strukovnog obrazovanja ili nakon 5 godina rada u djelatnosti odluči može pohađati srodnu dvogodišnju strukovnu školu kojom stječe visokoškolsko obrazovanje (Referat für Bildung und Sport München, 2015).

Gimnazija traje 8 godina i vodi do mature (*Abitur*) pomoću koje učenici nastavljaju svoje obrazovanje na visokim školama i sveučilištima ili drugim institucijama za visoko obrazovanje (IntegralEdu.hr, 2018.). U gimnaziji se često uči nekoliko stranih jezika (najčešće engleski i francuski) (Goethe Institut, 2018).

Sve više pokrajina također ima opće škole (*Gesamtschule*) koja obuhvaća visoku osnovnu školu, *Realschule* i gimnaziju u jednoj ustanovi. Uz takvu vrstu škole postoje još i dvojezične škole, specijalne škole, stručne škole i posebne škole (*Sonderschulen*) koje se odnose na djecu s posebnim potrebama (Goethe Institut, 2018).

Iz navedenoga možemo vidjeti kako se Njemački školski sustav bitno razlikuje od Hrvatskog te kako se tijekom godina dosta promijenio. S obzirom na viđeno odlučili smo se prilikom usporedbe kurikuluma zadržati samo na prva četiri razreda osnovnoškolskog obrazovanja. Odnosno na prva četiri razreda „*Grundschule*“ u Njemačkoj i prva četiri razreda osnovne škole u Hrvatskoj.

3. KURIKULUM

Sama riječ **kurikulum** je tuđica koja dolazi od latinske riječi *curriculum* što znači tijek, tok života, život, utrka, utrkivanje, natjecanje i trkalište (Divković, 1987). Prilikom traženja značenja te riječi u Rječniku stranih riječi pojavljuje se samo latinski izraz *curriculum vitae* koji se odnosi na životopis (Klaić, 2004). Međutim ako pogledamo Veliki englesko-hrvatski rječnik (Bujas, 1999) možemo potvrditi kako se pojam *curriculum* prevodi kao nastavni program. Iz toga možemo zaključiti kako je značenje te riječi i kontekst u kojem se koristi zapravo došao s engleskog govornog područja.

S obzirom na to kako se **kurikulum** najčešće spominje u kontekstu odgoja i obrazovanja riječ smo potražili i u knjizi „Didaktika“ (Bognar i Matijević, 2002) gdje se *curriculum* definira kao pojam koji ne definira samo ciljeve i sadržaje koji se uče već i metode, situacije, strategije te samu evaluaciju. Međutim prema Bognaru i Matijeviću (2002) najčešće se prilikom korištenja riječi kurikulum misli na nastavni plan i program. Drugim riječima pod **kurikulumom** podrazumijevamo planiranje, dizajniranje, provođenje i vrednovanje odgojno-obrazovnih sadržaja i procesa koji se odvijaju u odgojno-obrazovnim ustanovama s ciljem razvijanja određenih učeničkih

kompetencija. To znači da kurikulum nije samo neki program već cijeli taj put učenja (Baranović, 2007).

U današnje vrijeme **kurikulum** se određuje pomoću ciljeva, sadržaja i uvjeta učenja i poučavanja te njihovog vrednovanja pri čemu se kurikulum ne smatra samo nastavni plan i program (Jukić, 2010). Zbog navedenog se u ovom radu ne orijentiramo samo na usporedbu nastavnih planova i programa već i na usporedbu hrvatskog Nacionalnog okvirnog kurikuluma i njemačkog Rahmenlehrplana. Detaljnije objašnjenje ova dva dokumenta slijedi.

3.1 Nacionalni okvirni kurikulum i nacionalni kurikulum

„Nacionalni kurikulum utvrđuje vrijednosti, načela, opće obrazovne ciljeve i ciljeve poučavanja, koncepciju učenja i poučavanja, pristupe poučavanju, obrazovne ciljeve po obrazovnim područjima i predmetima definirane ishodima obrazovanja, odnosno kompetencijama te vrednovanje i ocjenjivanje. (Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008)“

Slika 4. Prikaz okvirnog nacionalnog kurikuluma. Izvor: <https://mzo.hr/hr/rubrike/nacionalni-kurikulum>

Drugi riječima **nacionalni kurikulum** je način reguliranja, planiranja, izvođenja i vrednovanja odgojno-obrazovnih procesa koji se određuje na različitim razinama (na razini pojedinih njegovih dijelova, na razini odgojno-obrazovne

ustanove i na razini pojedinca) (Slika 4). **Nacionalni kurikulum** donosi promjene načina poučavanja i učenja te time doprinosi kvaliteti odgojno-obrazovnoga procesa i ispunjavanju odgojno-obrazovnih ciljeva, očekivanja i ishoda. Njegova primjena zahtjeva stalno vrednovanje i samovrednovanje odgojno-obrazovnoga tijekom te njihovu povezanost sa znanošću i odgojno-obrazovnom praksom (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018). Izradom Nacionalnog kurikuluma Republike Hrvatske dolazimo do jedne od prvih mjera reforme koje se trebaju provesti kao dio realizacije Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije.

Usprkos sve aktualnijoj kurikularnoj reformi i novim nastavnim kurikulumom mi ćemo se u ovom radu za usporedbu poslužiti nešto starijim dokumentom. **Nacionalni okvirni kurikulum** (punim nazivom: „*Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje Republike Hrvatske*”) je dokument izdan od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske 2010. godine. To je dokument pomoću kojeg su određene bitne sastavnice odgojno obrazovnog sustava (predškolskoga, općega obveznoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja, uključujući odgoj i obrazovanje za djecu s posebnim odgojno obrazovnim potrebama). Temeljno obilježje tog dokumenta su kompetencije i učenička postignuća odnosno ishodi učenja koji se trebaju steći nakon određenog obrazovnog ciklusa (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010).

U **Nacionalnom okvirnom kurikulumu** su prikazane sastavnice: društveno-kulturne i odgojno-obrazovne vrijednosti, ciljevi koji izražavaju očekivana učenička postignuća tijekom odgoja i obrazovanja, načela kao smjernice odgojno-obrazovne djelatnosti, metode, sredstva i oblici rada, sadržaj odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikuluma. Pomoću tih sastavnica može se razumjeti osnovni smjer razvoja nacionalnoga kurikuluma i pružaju se odrednice za razvoj i rad odgojno-obrazovnih ustanova. Učenička postignuća čine, zajedno s opisima i ciljevima međupredmetnih tema, središnji dio Nacionalnog okvirnog kurikuluma i razrađena su po odgojno-obrazovnim ciklusima (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010).

Nacionalni okvirni kurikulum pomaže izradi predmetnih kurikuluma, ali i ostalih dokumenata (primjena kurikuluma, priručnici za nastavnike, priručnici za roditelje, standardi za udžbenike, ostali nastavni materijali i dr.). Također pridonosi radu škole, njenoj organizaciji i planiranju daljnjeg razvoja. Na temelju njega se izrađuju nastavni planovi i definiranje optimalna opterećenja učenika. Doprinosi obogaćivanju školskog kurikula kroz uvođenje međupredmetnih tema i potiče učenike na drugačiji način razmišljanja (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010).

Razvoj tog dokumenta zahtjeva trajno vrjednovanje i samovrednovanje odgojno-obrazovnog procesa te njegovu povezanost s razvojem znanosti i tehnologije. Zbog brze promjene u znanosti, tehnologiji i gospodarstvu pred odgoj i obrazovanje se postavljaju novi zahtjevi koji dovode do vrednovanja i mijenjanja nacionalnog kurikuluma (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010).

Cijeli dokument je usmjeren prema razvijanju ključnih učeničkih kompetencija koje su preuzete iz ciljeva nacionalnih kurikuluma zemalja članica Europske Unije. Ključne kompetencije su komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija, osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijest i izražavanje. Razvoj ovih kompetencija je jedan od važnih ciljeva ne samo za Hrvatsku već za područje cijele Europske unije (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010).

3.2 Rahmenlehrplan

S obzirom na to da je školski sustav Njemačke organiziran na federalnoj razini odluku o oblikovanju kurikuluma ima svaka pokrajina za sebe. Ministarstvo obrazovanja i istraživanja (Bundesministerium für Bildung und Forschung) posvećeno je sveobuhvatnim aspektima poput širenja cjelodnevnih škola ili međunarodnih usporednih studija. Što znači da su na državnoj razini definirani odgojno-obrazovni standardi za obavezno obrazovanje koji se zatim na razini pokrajina razrađuju te služe kao osnova za izradu drugih kurikularnih dokumenata. Zbog toga ćemo prilikom objašnjenja i usporedbe koristiti kurikulum koji se koristi na području Berlina (**Berliner Rahmenlehrplan**). Radi lakše usporedbe i razumijevanja

prilikom govorenja o njemačkom kurikulumu koristit ćemo izvorni naziv **Rahmenlehrplan**.

Berliner Rahmenlehrplan 1-10 je razvio Landesinstitut für Schule und Medien Berlin- Brandenburg (LISUM) za područje Berlina i Brandenburga. **Rahmenlehrplan** imenuje kompetencije koje učenici trebaju usvojiti tijekom školovanja kako bi se kasnije snašli u društvu. Za školu i njezine nastavnike, planovi definiraju standarde za individualizaciju nastavnih sadržaja, koji su važna osnova za kvalitetni razvoj škola. Uvođenje ovog kurikuluma u škole u Berlinu i Brandenburgu dogodilo se tijekom školske godine 2017./2018. (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

Rahmenlehrplan je moderniziran i usmjeren kako bi se ciljevi, standardi i sadržaj uskladili za inkluzivno učenje. Tako se još više uzimaju u obzir različite brzine učenja učenika, kao i teme o životnom stilu i strukovnoj orijentaciji budućih generacija. Novi **Rahmenlehrplan** pomaže nastavnicima da bolje upravljaju prijelazima između razreda. Osim toga u njega su integrirani okvirni kurikulumi za učenike s posebnim potrebama (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

Rahmenlehrplan donosi mnoge novosti. Kontinuirano se primjenjuje od prvog do desetog razreda. Po prvi put se jezik i mediji te korelacijske teme nalaze na kurikularnoj osnovi. Uvjeti za završetak ili prijelaz u određeni razred su povezani s pojedinim razinama te se tako može vidjeti što učenik mora zadovoljiti kako bi se uspješno upisao u određenu srednju školu i postigao željeni stupanj obrazovanja. Standardi u kurikulumu su važna osnova za ocjenjivanje učenika. U srodnim predmetima su modeli za razvoj kompetencija međusobno usklađeni. Ovaj kurikulum potiče razvoj zajedničkog obrazovnog područja u Berlinu i Brandenburgu (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

Rahmenlehrplan se dijeli u tri dijela (A, B i C). U A dijelu se navode načela odgoja i obrazovanja te se pruža informativni pregled konceptualnih načela kurikuluma, interdisciplinarnih zadaća odgoja i obrazovanja, temelja za učenje i samu nastavu te evaluacija učinka. B dio opisuje bitna područja interdisciplinarnog razvoja kompetencija s naglaskom na jezik i medije. S time se podržava povezano učenje učenika i izvan granica specifičnih za disciplinu te se osigurava koherentno i održivo

stjecanje vještina. C dio je dostupan za svaki predmet zasebno te predstavljaju kompetencije koje treba provoditi, kao i obvezujuće i izborne teme i sadržaje za predmetnu nastavu (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

Prema Rahmenlehrplanu (2015a) jedan od temeljnih zadataka školskog odgoja je ulagati, priznavati i promicati vrijednosti djece i mladih kako bi svoje individualne sposobnosti i vještine u potpunosti razvili te koristili za suočavanje sa sadašnjim i budućim društvenih izazovima. Zbog toga se tijekom školovanja sve više potiče na povezivanje, razmišljanje i djelovanje.

Standard **Rahmenlehrplana** opisuje koje predmetne i interdisciplinarne kompetencije učenici trebaju stjecati, proširiti i produbiti. To služi učenicima i nastavnicima kao orijentacija za uspješan školski rad. Teme i sadržaji prezentirani u kurikulumu uzimaju u obzir sistematiku predmeta i interdisciplinarne zahtjeve te time daju osnove za razvoj kompetencija djece i adolescenata. Proučavanje tema i sadržaja trebalo bi omogućiti učenicima otkrivanje i razvijanje vlastitih interesa kao i prepoznavanje izazova u vlastitoj kulturi te njihovo korištenje za stvaranje i planiranje svog životnog stila (Rahmenlehrplan, 2015a).

Dok je do sada u kurikulumima stjecanje kompetencija učenika bilo ograničeno na pojedine predmete u točno određenim razredima, u trenutnom kurikulumu prikazan je u obliku razina. Ovakav način daje još precizniju orijentaciju u kojem trenutku bi učenici u pojedinom predmetu trebali pokazati napredak ako žele postići točno određeni stupanj obrazovanja ili prijeći u neku drugu (bolju) školu (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

Model na slici (Slika 5) prikazuje potrebni napredak u učenju kroz pet razina. Svaka razina prikazuje kompetencije, koje se trebaju usvojiti, za pojedini predmet za određeni razred ili vrstu škole. Svaka ta razina je još prikazana kroz 8 stupnjeva (A - H), koje učenici trebaju proći ovisno o njihovom planiranom obrazovnom putu odnosno srednjoj školi ili fakultetu koji planiraju upisati (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	STUPANJ ZAVRŠETKA
A	B	C	C	C	C	D	D	E	E	STRUKOVNO ORIENTIRANI
A	B	C	C	C	D	D	E	E	F	STRUKOVNI ISPIT ZRELOSTI
A	B	C	C	D	D	D	E	E	F	STRUKOVNI ISPIT ZRELOSTI-OSNOVNA RAZINA
A	B	C	C	D	D	E	F	F	G	SREDNJI ZAVRŠETAK OBRAZOVANJA-NAPREDNO
B	C	C	D	D	E	E	F	G	H	PRELAZAK NA RAZINU VIŠE GIMNAZIJE

Slika 5. Shematski prikaz modela razina od prvog do desetog razreda. Izvor: Rahmenlehrplan 1-10, 2017. str.12

U osnovnoj školi još uvijek nema različitih obrazovnih programa. Svi učenici dobivaju zajedničko osnovno obrazovanje. Stoga se za ovu školsku razinu koristi drugi red odozdo (Slika 5) kao orijentacija i opis zahtjeva za procjenu uspješnosti učenika. Najdonji red prikazuje koje zahtjeve djeca trebaju ispuniti kako bi mogla pohađati gimnaziju (Rahmenlehrplan 1-10, 2017).

4. USPOREDBA KURIKULUMA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE I REPUBLIKE HRVATSKE

Već se na prvi pogled vide razlike i sličnosti između kurikuluma ovih dviju zemalja. Kako bismo ta dva kurikuluma što bolje usporedili odlučili smo uzeti kurikulum jednog obaveznog predmeta koji se poučava od prvog do četvrtog razreda u obje države i usporediti ga. Pri tome smo se koristili određenim kriterijima pomoću kojih smo analizirali stavke kurikuluma:

- *Ciljevi kurikuluma*
- *Kompetencije koje učenici trebaju usvojiti u zadanom razdoblju*
- *Broj sati tjedno i godišnje predviđeno za poučavanje predmeta*
- *Nastavne cjeline*

Ovom prilikom odlučili smo se za kurikulum predmeta tjelesne i zdravstvene kulture koji ćemo proučavati od prvog do četvrtog razreda u osnovnoj školi (za Hrvatsku) odnosno u *Grundschule* (za Njemačku). Prilikom usporedbi koristili smo se materijalima iz Nacionalnog okvirnog kurikuluma (2010) te Nastavnog plana i programa (2006) za Republiku Hrvatsku i Rahmenlehrplanom za područje Berlina i Brandenburga (Rahmenlehrplan 1-10, 2017) te Uredbom o tijeku školovanja u osnovnoj školi (Grundschulverordnung, 2005) za Saveznu Republiku Njemačku.

4.1 Usporedba kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture

Prva razlika koju treba napomenuti je razlika u terminologiji kada je u pitanju predmet tjelesna i zdravstvena kultura. U Hrvatskoj se koristi naziv „tjelesna i zdravstvena kultura“ ili „tjelesno i zdravstveno područje“ dok je u Njemačkoj uobičajen naziv „Sport“ ili „Sportunterricht“ (nastava sporta). Uzimajući u obzir ovu razliku prilikom usporedbe ćemo koristiti odgovarajuće izraze za pojedinu zemlju, međutim kada govorimo općenito o oba kurikuluma onda ćemo koristiti hrvatski naziv.

4.1.1 Ciljevi kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture

Što se tiče ciljeva kurikuluma nema prevelike razlike. Oba kurikuluma pokušavaju promicati usvajanje znanja, stjecanje vještina i navika te razvijanje pozitivnoga stava prema tjelesnoj aktivnosti i zdravom načinu življenja. Međutim Nacionalni okvirni kurikulum (2010) ima veliki broj ciljeva usmjerenih na motorički, kognitivni, socijalni i emotivni razvoj djece dok se Rahmenlehrplan (2015c) više orijentira na učenička individualna iskustva i preduvjete koje učenik donosi u osnovnu školu. Dok je prema nekim istraživanjima nacionalni okvirni kurikulum više orijentiran na poticanje zdravih navika (zdrava prehrana, bolja kvaliteta života) te prepoznavanje i sprječavanje zlostavljanja (Neljak, Markuš, Trstenjak, Višković, 2011), Rahmenlehrplan (2015c) se više orijentira na poticanje kretanja i razigranosti kroz izazovne zadatke i iskustva. No, ono što oba kurikuluma pokušavaju je učenicima osvijestiti da doživljavaju tjelesni kao individualno obogaćivanje te imaju poticaj za bavljenje nekom tjelesnom aktivnošću i kasnije u životu.

4.1.2 Kompetencije kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture

Usporedba kompetencija kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture ukazuje kako se kompetencije, koje učenici stječu u prva četiri razreda osnovnog školovanja, pretjerano ne razlikuju. Učenička postignuća u prva 4 razreda obaveznog školovanja prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2010) dijelimo na tjelesno vježbanje i zdravlje, antropološka obilježja, kineziološka teorijska i motorička znanja, motorička dostignuća te sprječavanje bolesti i promicanje zdravlja. Prema Rahmenlehrplanu (2015c) u središtu nastave sporta je razvoj sveobuhvatne kompetencije sporta i pokreta koja uključuje sljedeća četiri područja: kretanja i djelovanja (savladavanje motoričkih, psiholoških i socijalnih zadataka kroz pokret), razmišljanja o i prosuđivanje (vlastitog i tuđeg djelovanja u sportskim i sa sportom povezanim situacijama), interakcije (verbalni i neverbalni angažman u društvenim situacijama te sposobnost komunikacije i interakcije u skladu s konceptom fair-playa u sportskom igranju s i protiv nekoga) te primjena različitih metoda (samostalno i odgovorno oblikovanje tijekom svojih postupaka te promišljanje i strukturiranje istih koristeći alate kao što su mediji).

Detaljnija usporedba ukazuje na to kako oba kurikuluma u svojim kompetencijama imaju naglasak na usvajanju motoričkih znanja, razvijanju svijesti o pozitivnom utjecaju tjelesne aktivnosti na zdravlje, razvoju higijenskih navika te stvaranju navika vježbanja i za kasnija životna razdoblja. Veliki značaj u oba kurikuluma imaju i socijalne kompetencije u kojima se kod učenika razvija timski duh, osjećaj fair-playa, timski rad (grupni rad) te osjećaji samopouzdanja, samopoštovanja, poštovanja drugih te odgovornost za svoje postupke. Istraživanje koje su proveli Kostanić, Prlenda i Cigrovski (2011) o kompetencijama u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture ukazuju na slične rezultate, međutim oni navode kako Hrvatska ima najdetaljnije razrađene kompetencije dok se u drugim državama (u našem slučaju u Njemačkoj) to sve stavlja unutar jednog većeg područja (npr. zdravstveno – higijenske navike). Slični ili čak isti ciljevi i kompetencije u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture je nešto čemu bi se trebalo težiti na području Europe.

4.1.3 Satnica kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture

Nastavni plan i program (2006) za Hrvatsku u prva tri razreda osnovne škole propisuje tri sata tjedno nastave tjelesne i zdravstvene kulture, što iznosi 105 sati godišnje. U četvrtom razredu se satnica smanjuje na samo dva sata tjedno što iznosi 70 sati godišnje.

Za razliku od toga Uredbom o tijeku školovanja u osnovnoj školi (Grundschulverordnung, 2005) u Njemačkoj na području Berlina je za sva četiri razreda propisano po tri sata tjedno, što iznosi 120 sati godišnje. Ovdje je posebno naglašeno kako se najkasnije u trećem razredu treba jedan sat tjedno ili trećina nastave Sporta posvetiti nastavi plivanja koja je obavezna za sve učenik.

Prema prikazanim podacima u *Tablici 1* jasno je vidljivo kako je količina sati nastave tjelesnog u Njemačkoj na godišnjoj razini za 15 sati viša od Hrvatske, usprkos istom broju sati tjedno. Ako tome dodamo još smanjenje sati u četvrtom razredu, onda ispada kako djeca u Hrvatskoj u prva četiri razreda „izgube“ i do 95 sati za razliku od svojih njemačkih vršnjaka. U ovoj usporedbi možemo vidjeti kako se satnica nastave TZK-a odnosno Sporta ne razlikuje samo u količini sati već i u tome što nastava plivanja ima posebnu satnicu koju treba poštivati. Za razliku od toga nastava plivanja u Hrvatskoj u sklopu nastave tjelesne i zdravstvene kulture ne postoji.

Tablica 1

Tjedni i godišnji broj sati tjelesne i zdravstvene kulture za Hrvatsku i Njemačku

	Hrvatska		Njemačka	
	tjedno	godišnje	tjedno	godišnje
1. razred	3	105	3*	120*
2. razred	3	105	3*	120*
3. razred	3	105	3*	120*
4. razred	2	70	3	120

**Najkasnije do trećeg razreda jedan sat tjedno (trećina sati godišnje) treba biti posvećena nastavi plivanja.*

Izvor podataka Nacionalni plan i program (2006) i Grundschulverordnung (2005).

Prema istraživanju Neljak, Markuš, Trstenjak i Višković (2011) se nastava tjelesne i zdravstvene kulture u Hrvatskoj često nalazi na udaru kritika zbog smanjenja satnice koja utječe na neuspjeh u realizaciji zadanih ciljeva. S obzirom na to da Nacionalni okvirni kurikulum (2010) za tjelesno i zdravstveno odgojno-obrazovnog područje predviđa još veće ciljeve postoji sumnja kako neće doći do njihove realizacije ako se to ili ne promijeni ili osjetno ne poveća broj sati nastave tjelesne i zdravstvene kulture.

4.1.4 Nastavne cjeline kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture

U Tablici 2 prikazani su podatci prikupljeni za nastavne cjeline kurikuluma tjelesne i zdravstvene kulture za Hrvatsku i Njemačku. S obzirom na to kako u Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2010) nema tako razrađenih cjelina, za prikupljanje ovih podataka za Hrvatsku koristili smo se Nastavnim planom i programom (2006).

Prva razlika, vidljiva iz Tablice 2, je kako se bez obzira na razred, nastavne cjeline za tjelesni u Njemačkoj ne mijenjaju. U Hrvatskoj se one, ovisno o razredu, proširuju (npr. bacanja i hvatanja nakon prvog razreda dobiva još i gađanja u drugom razredu), više usmjeruju samo na određene aktivnosti (hodanja i trčanja u četvrtom razredu postaju samo trčanja) ili se javljaju neke potpuno nove cjeline (u trećem i četvrtom razredu se javljaju vučenja i potiskivanja čega u prva dva razreda nema).

Međutim u oba kurikulumu možemo vidjeti i slične cjeline poput trčanja, skakanja, bacanja, guranja, kretanja po spravama te ritmičke i plesne strukture samo pod malo drugačijim nazivima.

Tablica 2

Nastavne cjeline kurikulumu tjelesne i zdravstvene kulture za Hrvatsku i Njemačku

Nastavne cjeline kurikulumu tjelesne i zdravstvene kulture				
Hrvatska				Njemačka
1. razred	2. razred	3. razred	4. razred	1.- 4. razred
Hodanja i trčanja	Hodanja i trčanja	Hodanja i trčanja	Trčanja	Trčanje, skakanje, bacanje, guranje
Skakanja	Skakanja	Skakanja	Skakanja	
Bacanja i hvatanja	Bacanja, hvatanja i gađanja	Bacanja	Bacanja i gađanja	
Kolutanja	Kolutanja	Kolutanja	Kolutanja	Kretanje po spravama
Penjanja i Puzanja	Penjanja	Penjanja i puzanja	Penjanja	Borba po pravilima
Višenja i Upiranja	Upiranja	Upiranja	Višenja i upiranja	Dizajniranje i prezentiranje pokreta
Ritmičke strukture	Ritmičke strukture	Vučenja i potiskivanja	Vučenja i potiskivanja	Kretanje u vodi
Igre	Igre	Ritmičke i plesne strukture	Ritmičke i plesne strukture	Vožnja, rolanje, klizanje
		Igre	Igre	Igre

Izvor podataka Nastavni plan i program (2006) i Rahmenlehrplan 1-10 (2018)

U Njemačkoj je razvijanje kondicijskih i koordinacijskih sposobnosti, kao i pokretljivost, tjelesno držanje te naprezanje i opuštanje sastavni dio svih tema i sadržaja nastave sporta. U prva četiri razreda se poučava svih sedam nastavnih cjelina s posebnim naglaskom na brzinu i fleksibilnost (Rahmenlehrplan 1-10, 2017). Za razliku od toga istraživanje koje su proveli Alić, Petrić i Badrić (2016) upućuje na to

kako se u Hrvatskoj u prva četiri razreda osnovne škole uvode sadržaji osnovne sportske atletike i gimnastike poput hodanja, trčanja, skakanja i bacanja koji se postepeno proširuju u igre ili određene sportove. Znači prednost se daje razvoju motoričkim sposobnostima i dostignućima pri čemu se kod djece utječe na razvoj osnovnih motoričkih sposobnosti koordinacije, brzine, izdržljivosti, fleksibilnosti i snage. Uz te sadržaje se postepeno često javljaju igre uz pomoć kojih se kod djece nastoji razviti motoričke vještine vezane za točno određeni sport, usvojiti nove motoričke strukture te se angažirati tjelesno i emocionalno.

Ovdje je bitno istaknuti kako se u njemačkom kurikulum (*Tablica 2*) javljaju nastavne cjeline poput borbi po pravilima, kretanja u vodi i vožnje, rolanja i klizanja koje u hrvatskom nastavnom planu i programu ne postoje kao dio tjelesne i zdravstvene kulture. Prema istraživanju Alić, Petrić i Badrić (2016) u dosadašnjim hrvatskim kurikulumima nisu se javljali sadržaji vezani za cjeline zdravlja i fitnesa, aktivnosti u prirodi, plivanja i zimskih sportova. Takve nastavne cjeline su one koje nastavu odmiču od sporta te doprinose stjecanju navika bavljenja nekom fizičkom aktivnosti i osvještavanju aktivnosti potrebnih za zdravi način života. Nacionalni okvirni kurikulum (2010) u svojem tjelesnom i zdravstvenom području navodi 5 grupa obrazovnih postignuća poput *Tjelesnog vježbanja i zdravlja te Sprječavanja bolesti i promicanje zdravlja* međutim kako bi se to ostvarilo potrebna je promjena i stvaranje novih nastavnih cjelina, odnosno reforma nastavnog plana i programa za tjelesnu i zdravstvenu kulturu.

5. ZAKLJUČAK

Kako su se školski sustavi Njemačke i Hrvatske tijekom povijesti dosta mijenjali, samim time se mijenjao i kurikulum nastave. Iako te dvije države imaju poprilično različite školske sustave i nacionalne kurikulume područje tjelesnog odgoja se smatra jednim od bitnih i obaveznih odgojno-obrazovnih predmeta u obje. Nastava tjelesne i zdravstvene kulture jedan je od obaveznih predmeta obaveznog osnovnoškolskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj i Saveznoj Republici Njemačkoj. Ovo istraživanje je pokazalo kako nema velike razlike u ciljevima predmeta tjelesne i zdravstvene kulture u Hrvatskoj i Njemačkoj. S obzirom na to kako se na području Europe i Europske unije treba težiti sličnim ili čak istim ciljevima kompetencijama u pogledu ovog predmeta kako bi se stvorile aktivne i zdrave generacije, ovi rezultati djeluju obećavajuće.

Međutim kada je u pitanju tjedna i godišnja satnica nastave tjelesne i zdravstvene kulture dolazim do poražavajućih rezultata. Naime iz rezultata je vidljivo da se u Hrvatskoj u višim razredima smanjuje satnica nastave tjelesne i zdravstvene kulture, dok u Njemačkoj ona ostaje ista. Ako dodamo tome duže trajanje nastavne godine u Njemačkoj dolazimo do rezultata da hrvatska djeca u osnovnoj školi izgube i do 95 sati tjelesne i zdravstvene kulture. S obzirom na moderno vrijeme i sve veći broj pretilih djece, to je zabrinjavajući i porazan podatak. Ako želimo kod djece i dalje promovirati zdravi život i zdrave navike onda trebamo biti spremni povećati satnicu tjelesne i zdravstvene kulture. To je posebno važno učiniti u prva četiri razreda osnovne škole kada se kod djece stvaraju navike i osvještava potreba za kvalitetnijim životnim stilom.

Također rezultati ovog istraživanja su pokazali kako u kurikulum tjelesne i zdravstvene kulture za Hrvatsku nedostaju sadržaji poput fitnesa, plivanja, borilačkih vještina, rolanja, vožnje i klizanja. Ova vrsta sadržaja može bitno doprinijeti stvaranju navike redovnog bavljenja tjelesnom aktivnosti. Nastava tjelesne i zdravstvene kulture trebala bi se više orijentirati na aktivnosti koje nisu natjecateljskog karaktera kako bi se zadovoljili interesi svih učenika. Kako bismo imali kvalitetni kurikulum za tjelesnu i zdravstvenu kulturu potrebno je prilikom njegove izrade obratiti pažnju na nastavne

sadržaje koji nedostaju, suvremene trendove i znanstvena istraživanja. U današnje vrijeme kada su sve prisutniji sjedilački način života, pretilost i smanjena fizička aktivnost, posebno je važno to učiniti kako bi se još u ranoj dobi osvijestila važnost zdravog načina života te stvorila navika svakodnevne fizičke aktivnosti.

LITERATURA

- Anić, Š., Klaić, N., Domović, Ž.(2002). *Rječnik stranih riječi: tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*. Zagreb:Sani plus.
- Baranović, B. (2007). Europska iskustva i nacionalni kurikulum za obavezno obrazovanje u Hrvatskoj (Uvod u raspravu o rezultatima istraživanja). *Metodika*, 8 (15), 294-305.
<https://hrcak.srce.hr/24600>
- Becker, R. (2014): Entwicklung des deutschen Bildungssystems im Überblick
<http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/194145/ueberblick>
- Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ravlić, S. (2008). *Hrvatska enciklopedija. Svezak X. : Sl – To*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59665>
- Bujas, Ž. (1999). *Veliki englesko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Delvaux de Fenffe, G. i Frietsch, M. (2018). Schulgeschichte
https://www.planet-wissen.de/gesellschaft/lernen/schulgeschichte/index.html#Schulsystem_im_Westen
- Divković, M. (1987). *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed.
- Edelstein, B. (2013): Das Bildungssystem in Deutschland.
<http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/163283/das-bildungssystem-in-deutschland>
- Edelstein, B. i Veith, H. (2017a): Schulgeschichte bis 1945: Von Preußen bis zum Dritten Reich
<http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/229629/schulgeschichte-bis-1945>
- Edelstein, B. i Veith, H. (2017b): Schulgeschichte nach 1945: Von der Nachkriegszeit bis zur Gegenwart
<http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/229702/schulgeschichte-nach-1945>
- Goethe Institut (2018). Školski sistem. *goethe.de*
<http://www.goethe.de/lrn/prj/wnd/idl/sua/sys/bsindex.htm>

- Grundschulverordnung (2005). *Verordnung über den Bildungsgang der Grundschule (Grundschulverordnung – GsVO)*. Berlin, Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Familie
<http://gesetze.berlin.de/jportal/?quelle=jlink&query=GrSchulV+BE&psml=bsbeprod.psml&max=true&aiz=true>
- Hrvatski obrazovni sustav (2016). *Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf
- Iz povijesti školstva (2001). Vrbovec: I. osnovna škola Vrbovec
http://free-zg.htnet.hr/I_os_Vrbovec/Monograf%20na%20Webu/Povijest%20skole%20Vrbovec/povijest.html
- Jacobi, J. (2013): Deutsche Bildungsgeschichte – eine Zeitleiste
<http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/145249/geschichte-des-bildungssystems>
- Jenko Miholić, S., Horvat, V. (2012). Komparativna analiza planova tjelesne i zdravstvene kulture europskih zemalja u primarnom obrazovanju // *Book of Abstracts: Education in the Modern European Environment Conference - EMEE 2012* / Šimović, Vladimir ; Bežen, Ante (ur.). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
<http://www.bib.irb.hr/656520>
- Jukić, T. (2010). Odnos kurikuluma i nastavnoga plana i programa. *Pedagogijska istraživanja*, 7 (1), 55-64.
<https://hrcak.srce.hr/118390>
- Kancijan, M. (2009): Prikaz knjige: Povijest hrvatskog školstva i pedagogije, Osijek
<https://www.scribd.com/doc/56142975/POVIJEST-HRVATSKOG-%C5%A0KOLSTVA-I-PEDAGOGIJE>
- Klaić, B. (2004), *Rječnik stranih riječi*, Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Lundgreen, P. (1980). *Sozialgeschichte der deutschen Schule im Überblick. Teil I: 1770–1918*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen
http://digi20.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb00047866_00001.html

- Markuš, D., Neljak, B., Trstenjak, B. (2010). Kompetencije u tjelesnom i zdravstvenom odgojno obrazovnom području: procjena učeničke trenutačne osposobljenosti // *Tjelesna i zdravstvena kultura u 21. stoljeću – kompetencije učenika* / Prskalo, I. ; Novak, D. (ur.). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez, 2011. str. 301-308
<http://www.hrks.hr/Fiep/301-308-Markus.pdf>
- Neljak, B., Markuš, D., Trstenjak, B., Višković, S. (2011). Kompetencije u tjelesnom i zdravstvenom odgojno obrazovnom području: učenička procjena važnosti // *Tjelesna i zdravstvena kultura u 21. stoljeću – kompetencije učenika* / Prskalo, I. ; Novak, D. (ur.). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez, str. 345-353
<http://www.hrks.hr/Fiep/345-353-Neljak.pdf>
- Neljak, B., Šafarić, Z., Savić, S. (2016). Analiza programskih sadržaja u propisanim planovima i programima Tjelesne i zdravstvene kulture u Hrvatskoj, Španjolskoj i Baskiji // *Kineziologija i područja edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije u razvitku hrvatskog društva: zbornik radova* / Fidak, Vladimir (ur.). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez, str. 524-528
<http://www.bib.irb.hr/937335>
- Nevia Močinić, S. (2006). Nacionalni kurikulum i obrazovanje manjina. *Metodički obzori*, 1(2006)1 (1), 48-63.
<https://hrcak.srce.hr/11512>
- Nacionalni okvirni kurikulum (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa na adresi
https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf
- Njemački obrazovni sustav (2018). IntegralEdu.hr
<http://www.integraledu.hr/njemacki-obrazovni-sustav>
- Obrazovni sustav (2018). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
<http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1>
- Mejovšek, M., Prskalo, I. (2016) Kineziološka metodologija. U Prskalo, I., Sporiš, G. (2016). *Kineziologija*. Zagreb: Kineziološki fakultet, Učiteljski fakultet, Školska knjiga.

- Rahmenlehrplan 1-10 kompakt (2017). *Themen und Inhalte des Berliner Unterrichts im Überblick*. Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Familie.
<http://docplayer.org/49990770-Rahmenlehrplan-1-10-kompakt.html>
- Rahmenlehrplan (2015a). *Teil A*. Berlin: Landesinstituts für Schule und Medien Berlin-Brandenburg
https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/fileadmin/bbb/unterricht/rahmenlehrplaene/Rahmenlehrplanprojekt/amtliche_Fassung/Teil_A_2015_11_16web.pdf
- Rahmenlehrplan (2015c). *Teil C*. Berlin: Landesinstituts für Schule und Medien Berlin-Brandenburg
https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/fileadmin/bbb/unterricht/rahmenlehrplaene/Rahmenlehrplanprojekt/amtliche_Fassung/Teil_C_Sport_2015_11_16_web.pdf
- Ružić, E., Badrić, M. i Prskalo, I. (2008). Stanje i razlike u kurikulumu nastave tjelesne i zdravstvene kulture u nekim europskim zemljama. *Napredak*, 149 (4), 442-459.
<https://hrcak.srce.hr/82807>
- Schule in der DDR war besser (2004). n-tv.de
<https://www.n-tv.de/archiv/Schule-in-der-DDR-war-besser-article76049.html>
- Universität Gh Essen (2000). Entstehung, Struktur und Steuerung des deutschen Schulsystems
https://duepublico.uni-duisburg-essen.de/servlets/DerivateServlet/Derivate-1082/skript_15052000.pdf
- Vidaković Samaržija, D. i Cetinić, J. (2009). Komparacija školskih sustava zemalja europske unije s hrvatskom. Hrvatski školski športni savez, Poreč
https://www.hrks.hr/skole/18_ljetna_skola/508-515.pdf
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008); RH, Ministarstvo prosvjete i športa
https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/01_zakon_o_odgoju_i_obrazovanju_u_oiss.pdf
- Žepić, M. (1991.). *Latinsko hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem kako sam ja Katica Markanović samostalno prikupljala literaturu, obavljala istraživanje, analizirala rezultate te napisala ovaj rad.

Potpis: _____